

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

СЕРКОВА Надія Анатоліївна

УДК 351.851

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник – доктор наук з державного управління, професор **УЛЬЯНЧЕНКО Юрій Олександрович**, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри економічної політики та менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор, **МОРОЗ Володимир Михайлович**, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна;

кандидат наук з державного управління, доцент, **ЛУЦЕНКО Світлана Миколаївна**, Комунальний заклад «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти України», доцент кафедри професійної освіти та менеджменту

Захист відбудеться «25» листопада 2020 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, зал засідань (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «23» жовтня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства важливе місце відводиться освіті. Попит на вищу освіту не тільки зростає кількісно, але і стає все більш диверсифікованим. Пріоритети державної політики в усіх країнах світу все більше пов'язані з розвитком національних систем вищої освіти, а збільшення бюджетних коштів на освітні послуги у вищих навчальних закладах розглядається, як необхідна умова державного розвитку. Майбутній освітній потенціал не тільки залежить, але багато в чому зумовлюється державним регулюванням вищої освіти, яке згідно Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., повинно полягати у підвищенні доступності якісної, конкурентоспроможної освіти та забезпечення особистісного розвитку людини на основі навчання протягом життя.

На сучасному етапі розвитку суспільства державне регулювання в галузі вищої освіти видозмінюється та стає більш складнішим, відбувається зміна державної політики в цій галузі, розвивається державно-громадський характер регулювання, еволюціонують організаційно-правові форми закладів вищої освіти. Держава як владний суб'єкт покликана встановлювати певні правила та підходи до регулювання нових відносин у бурхливо прогресуючій сфері вищої освіти.

Таким чином зміна змісту та масштабів впливу держави на розвиток вищої освіти вимагає дослідження даної тематики у площині науки державного управління, щодо застосування механізмів, методів та засобів державного впливу, що обумовлює актуальність теми даного дисертаційного дослідження.

Грунтовно проаналізовано систему освіти та особливості впливу на неї держави в роботах Д. Бахраха, В. Гейця, О. Гриценко, О. Дегтяра, Э. Дюркгейма, Л. Шевченко, Е. Лібанової, М. Маркова, А. Чернеги та ін. У дослідженні вищої освіти таких вчених, як Н. Луман, Н. Мельниченко, А. Марков, Е. Морозова, О. Онищенко І. Петрова, В. Попик, М. Решетова, Л. Рудич, В. Степанов, Г. Тульчинський та ін. Дослідженню та розвитку теорії й практики державного управління, формування та реалізації державної політики, механізмів державного управління в різних сферах економічного й суспільного розвитку відводилося чільне місце в працях відомих українських і зарубіжних учених, зокрема Г. Атаманчука, А. Богданова, П. Брауна, Р. Гріффіна, А. Зінов'єва, Б. Литвака, М. Мескона, Л. Пала, Г. Райта, Ю. Тихонравова, Г. Щедровицького. Значним внеском у розвиток науки державного управління є праці сучасних українських учених і практиків В. Бакуменка, О. Дація, А. Дегтяра, В. Дзюндзюка, С. Домбровської, М. Корецького, О. Крюкова, М. Латиніна, С. Майстра, В. Мороза, В. Огаренка, В. Степанова, В. Стрельцова, А. Халецької, Ю. Ульянченка та ін.

Проте, деякі аспекти теоретичних і методологічних питань, пов'язані з розкриттям сутності державно-громадського регулювання, диференційованого підходу до державної підтримки вищої освіти в залежності від об'єкту освітньої діяльності, удосконалення складових механізмів державного регулювання розвитку вищої освіти в Україні не знайшли належного відображення в науковій літературі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано в межах наукової теми Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України: «Публічне управління в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U007246). Особистий внесок здобувача у виконання науково-дослідної роботи полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні моделі державної підтримки національної системи вищої освіти.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є науково-теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання розвитку вищої освіти.

Досягнення зазначеної мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити науково-теоретичні підходи щодо державного регулювання вищої освіти;
- уточнити сутність, складові та зміст механізмів державного регулювання розвитку вищої освіти;
- виявити проблеми та суперечності державного регулювання розвитку вищої освіти України та опрацювати пропозиції щодо їх вдосконалення;
- проаналізувати фактори, що впливають на процес взаємодії системи освіти та ринку праці;
- дослідити зарубіжний досвід державного регулювання розвитку вищої освіти і в контексті його застосування в Україні;
- обґрунтувати напрями удосконалення організаційно-економічного та фінансового механізмів державного регулювання розвитку вищої освіти;
- запропонувати модель державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти.

Об'єктом дослідження є державне регулювання вищої освіти.

Предмет дослідження – механізми державного регулювання розвитку вищої освіти в Україні.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу й синтезу при дослідженні наукових засад державного регулювання вищої освіти; логічний, діалектичний, метод узагальнення, комплексного і системного підходів – для вдосконалення понятійного апарату дослідження (підрозд. 1.1.-1.3); монографічний метод – для вивчення вітчизняного та закордонного досвіду державного регулювання розвитку вищої освіти (підрозд. 2.1); статистичного аналізу, порівняння та узагальнення – при дослідженні особливостей державного регулювання вищої освіти та визначення проблем організаційно-інституційного забезпечення та визначення ефективності державного регулювання вищої освіти, (підрозд. 2.2, 2.3); абстрактно-логічний метод – для теоретичного узагальнення й формулювання висновків та пропозиції.

Нормативною основою дисертації є Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, укази Президента України, нормативні акти міністерств і відомств, а також інші законодавчі акти, які встановлюють правові та організаційні основи освітньої діяльності в Україні.

Методологічною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Інформаційну базу дослідження складають Конституція України, законодавчі та нормативно-правові акти, наукова література та наукові періодичні видання за темою дослідження, офіційні документи ООН, Світового банку, статистичні матеріали Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України, Державної служби статистики України, Харківської обласної державної адміністрації, а також результати власних напрацювань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що автором обґрунтуванні теоретичні основи і концептуальні підходи до вдосконалення державного регулювання розвитку вищої освіти. Наукова новизна дисертаційного дослідження розкривається у таких положеннях:

вперше:

– теоретично обґрунтовано модель державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти, яка на відміну від існуючих спирається на загальнометодологічні та педагогічні принципи, включає чітку деталізацію цілей, завдань, умов, етапів, форм, методів, критеріїв, враховує стратегічні цілі і тактичні завдання управління вищими навчальними закладами, адекватні сучасним реаліям, а також спрямована на посилення ролі громадськості у формуванні та реалізації освітньої політики, забезпечує діалог вищої школи зі студентами та їх батьками, представниками громадянських інститутів, роботодавцями;

удосконалено:

- шляхи розвитку правового механізму державного регулювання вищої освіти в частині: прийняття Кодексу України про освіту, який повинен привести до побудови чіткої структури, спрямованої на реалізацію інноваційної моделі розвитку вищої освіти в умовах її інтеграції у світовий освітній простір;

- підхід до здійснення організаційно-економічного механізму державного регулювання вищої освіти, шляхом використання моделі нормативного прогнозу та розробкою програм за конкретними напрямками розвитку освіти, які спрямовані на здійснення державної освітньої політики та розвиток вищої освіти;

- функціонування фінансового механізму державного регулювання вищої освіти, шляхом застосування моделі державної підтримки вищої освіти, побудованої на поєднанні основних (традиційних) засобів, що включають в себе фінансування трьох об'єктів: освітню діяльність; студентський контингент; наукову діяльність, а також механізму фінансування, що враховує результати функціонування вищих навчальних закладів;

- оцінку результативності державного регулювання системи освіти, шляхом використання методології оцінки успішності, що заснована на уявленнях про «процесуальну» та «процедурну раціональність», використання в алгоритмах оцінювання тимчасового (позитивний, статистичний) та нормативного підходів та враховує такі групи параметрів як: інституційні аспекти; ринкові характеристики; фінансові параметри; динаміку загальних кількісних показників; змістовні і технологічні аспекти.

дістали подальшого розвитку:

– понятійний апарат державного управління шляхом уточнення сутності поняття «державне регулювання вищої освіти» яке пропонується трактувати як систему економічних, соціальних, правових, політичних і організаційних форм і методів впливу держави на суб'єктів освітніх процесів, яка створює умови для реалізації ними тих цілей і завдань, які одночасно відповідали б як стратегічним інтересам держави, так і безпосереднім інтересам самих цих суб'єктів;

– напрями застосування світового досвіду державного регулювання вищої освіти в Україні, який передбачає поглиблену конкретизацію і деталізацію державної підтримки розвитку вищої освіти з метою її спрямування на підвищення доступності вищої освіти та розвитку кожної особистості.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні рекомендацій, спрямованих на удосконалення державного регулювання вищої освіти.

Окремі положення та висновки дисертаційного дослідження знайшли практичне застосування. Сформульовані в дисертації положення, висновки та рекомендації мають практичне значення й адресну спрямованість, що підтверджують відповідні довідки про впровадження результатів дослідження. Вони, зокрема, використані Київською обласною радою при підготовці Рішення «Про внесення змін до Стратегії розвитку Київської області на 2020-2027 роки» (довідка від 17.04.2019 р. № 178/69-02), а також у діяльності Харківської районної ради, при розробці Програми економічного і соціального розвитку Харківського району на 2020 рік (довідка від 23.10.2020 р. №02-19/893). Впроваджені в учбовий процес напряму підготовки «Публічне управління та адміністрування» кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України. (акт від 21.08.2020 р. № 20).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, розробки, висновки й рекомендації, які винесено на захист, одержано здобувачем самостійно та розкрито в наукових працях.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на XX Міжнародному науковому конгресі «Публічне управління XXI століття: портал можливостей» (м. Харків, 2020 р.), на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Формування ефективних механізмів управління в умовах трансформації соціально-економічних систем» (м. Харків, 2020 р.), на XI науковій Інтернет-конференції за міжнародною участю «Публічне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи для аспірантів та докторантів» (м. Харків, 2020 р.),

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 9 наукових публікаціях, з них 6 – у наукових фахових виданнях з державного управління, 1 – в закордонних і міжнародних виданнях; 3 – тези доповідей на конференції. Загальний обсяг публікацій становить 4,1 обл.-вид. арк.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації – 221 сторінок, в т.ч. 12 рисунків і 5 таблиць, список використаних джерел (187 найменувань) – на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено стан її наукової розробленості, з'ясовано зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито основні положення щодо наукової новизни, показано практичну значущість результатів дисертаційної роботи.

У **першому розділі** – «*Наукові засади державного регулювання розвитку вищої освіти*» – висвітлено рівень наукового опрацювання теми, розглянуто основні поняття та визначення в дослідженні державного регулювання вищої освіти; узагальнено основні теоретичні положення впливу держави на вищу освіту; проаналізовано сутність, зміст та основні складові механізмів державного регулювання вищої освіти.

Доведено відмінність державного управління та державного регулювання вищої освіти. Так якщо управління є будь-який вплив суб'єкта (активної сторони) на об'єкт (пасивну сторону), здійснюваний з метою направити його дію бажаним для суб'єкта чином, то регулювання покликане здійснювати коригування діяльності об'єкта. Управління включає і адміністративно розпорядчий вплив, і економічне стимулювання, і морально-психологічний вплив, тобто всю гаму видів, форм управління. Державне регулювання спирається в більшій своїй частині на використання методів управління стимулюючого і обмежуючого характеру. Сенс ситуації якраз і полягає в тому, щоб від державного управління освітою перейти до її державного регулювання.

Аналіз існуючого стану державного управління розвитком системи освіти дозволив виявити такі тенденції: зростання наглядових функцій держави; посилення ролі державно-громадського управління; підтримка інтеграційних процесів; інтернаціоналізація освіти; зростання ступеня визначеності поділу повноважень за рівнями управління; орієнтація на об'єктивні дані про систему освіти на основі моніторингу для прийняття управлінських рішень про якість та доступність освіти.

Виникнення і використання механізмів державно-громадського регулювання в освіті є наслідком системних змін, що відбуваються в політичному, економічному і соціальному розвитку держави і суспільства. Демократизація системи освіти, школи як соціального інституту суспільства – процес, що є однією зі складових модернізації освіти.

Визначено основні складові державного регулювання розвитку вищої освіти її мету, суб'єкти, об'єкти, принципи, функції та механізми (див. табл. 1). З'ясовано, що держава, виконуючи ту чи іншу функцію, впливає на суспільні процеси через посередництво специфічних механізмів. Серед механізмів державного регулювання розвитку вищої освіти нами були розглянуті наступні: адміністративно-правовий, організаційно-економічний, фінансовий, соціальний, механізм державно-громадського регулювання.

Структура правового механізму державного регулювання в галузі вищої освіти охоплює міжнародно-правові акти, законодавчі акти, нормативні акти,

які видаються органами державного управління, що включають різноманітні укази, постанови, положення, інструкції, роз'яснення, додатки і доповнення до законодавчих актів. Саме цими нормативними правовими актами, як правило, керується державний апарат виконавчої влади, де-факто здійснює регулювання вищої освіти на всіх її рівнях. Основними регульованими нормами даного механізму є також пільги, використовувані при формуванні ціни плати за навчання в закладах вищої освіти.

Таблиця 1.

Основні складові державного регулювання вищої освіти

Складові	Зміст
Мета	Метою державного регулювання вищої освіти є поєднання інтересів держави з інтересами всіх інших суб'єктів в освіті, держава отримує розвиток людського потенціалу, а індивіди, колективи, фірми – розвиток особистості, людський капітал та інтелектуальний капітал.
Суб'єкти	Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство фінансів України та інші міністерства і відомства.
Об'єкт	Вища освіта. По-перше, як процес задоволення потреб особистості у поглибленні та розширенні освіти на базі середньої (повної) загальної, середньої освіти; по-друге, як мережу закладів вищої освіти та наукових організацій; по-третє, як об'єднання юридичних осіб, громадських об'єднань, що здійснюють діяльність у галузі вищої освіти.
Принципи	<ul style="list-style-type: none"> - оптимальне поєднання централізації та децентралізації регулювання; - забезпечення розвитку пропорційності і єдності державного та місцевого освітніх просторів; - академічна автономія освітніх установ, всіх суб'єктів освітньої діяльності; - поєднання економічної самостійності та фінансової відповідальності освітніх установ. - поєднання пріоритетності освіти з досяжністю стратегічних освітніх цілей. - взаємодії системи вищої освіти та ринку праці; - відповідності параметрів попиту, ціни та пропозиції; - конкуренції суб'єктів ринку освітніх послуг.
Функції	<p>Координаційні: упорядкування організаційних та господарських відносин, взаємодії органів влади; прийняття рішень та організація їх виконання.</p> <p>Контрольні: виконання вимог законодавства та відповідних органів влади до розвитку вищої освіти; попереднього, поточного та підсумкового контролю; обліку результатів діяльності, аналізу та оцінки її ефективності.</p> <p>Інформаційні: підтримка прийняття управлінських рішень; розробки перспективних напрямів розвитку системи вищої освіти на основі узагальнених даних</p>
Механізми	Правовий, організаційно-економічний, фінансовий, соціальний, механізм державно-громадського регулювання.

Джерело: Складено самостійно

Під організаційно-економічним механізмом державного регулювання у галузі вищої освіти мається на увазі стійка система взаємодії суб'єктів системи вищої освіти різних типів і рівнів, що сприяє фундаментальній зміні суспільного устрою сфери вищої освіти. Взаємодії, що формують цю систему, регулюються, з одного боку, базовими інститутами суспільства, а з іншого – соціальною структурою і культурними особливостями суб'єктів системи вищої

освіти – індивідів і груп. Даний механізм використовується державною владою для впливу на економіку вищої освіти і соціальну сферу, проведення єдиної освітньої політики держави. Його структура визначається моделлю фінансування освіти. Основний напрямок нових моделей фінансування освіти, полягає в спільному фінансуванні освіти з боку держави, приватних організацій, сімей, самих учнів, спонсорів, донорських і благодійних організацій за участю некомерційних структур.

Фінансовий механізм державного регулювання забезпечує достатнє і постійне фінансування діяльності закладів вищої освіти та гарантує ефективне використання отриманих фінансових ресурсів в умовах багатоканального фінансування. Основними завданнями цього механізму є: залучення позабюджетних джерел фінансування; створення дієвого механізму управління власністю; посилення ролі Міністерства освіти і науки України у формуванні та раціональному використанні фінансових ресурсів національної системи вищої освіти; застосування державно-приватного партнерства в якості стратегічного фінансового ресурсу розвитку вищої освіти; фінансова підтримка тих закладів вищої освіти, які перебувають у порівняно несприятливих умовах діяльності, але є соціально-значущими.

Соціальний механізм державного регулювання розвитку вищої освіти здійснюється з урахуванням принципів соціальної справедливості та доступності освіти. При цьому використовуються різні організаційні та соціально-психологічні методи впливу на процес формування і розвитку соціальних процесів, що виникають як всередині системи освіти в цілому, так і кожного окремого елемента зокрема, а також на регулювання взаємовідносин між учасниками освітнього процесу і ринком праці.

Якщо розуміти під механізмом державного регулювання цілеспрямовану діяльність суб'єктів усіх рівнів, спрямовану на організацію функціонування і розвитку вищої освіти, то механізм, в якому поєднується діяльність суб'єктів, регулювання державної та громадської природи, можливо визначити, як механізм державно-громадського регулювання. Методологічною основою даного механізму є продуктивна взаємодія вищих навчальних закладів з освітніми та науковими установами регіону, органами державного управління та місцевого самоврядування, підприємствами, бізнес-структурами, громадськими організаціями. Такий механізм не повинен вбирати в себе, або підміняти собою всі структури, управління освітою, метою державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти в цьому випадку буде оптимальне поєднання державних та громадських засад в інтересах особистості, професійного та суспільного середовища і держави.

У другому розділі – *«Сучасний стан державного регулювання розвитку вищої освіти»* – виявлено особливості державного регулювання вищої освіти та з'ясовані проблеми і протиріччя; досліджено фактори, що впливають на процес взаємодії системи освіти та ринку праці; проаналізовано досвід державного регулювання вищої освіти за кордоном та визначено можливість його застосування в Україні.

Сучасний стан розвитку освіти оцінюється багатьма дослідниками як кризовий. Ситуація кінця ХХ ст. докорінно відрізняється за двома обставинами:

по-перше, криза освіти стає світовою; по-друге, криза освіти є одним з основних, якщо не найважливішим, проявів загальної системної кризи, пов'язаної з трансформацією суспільства з однієї цивілізації в іншу. В цілому слід зазначити, що сутність сучасної кризи освіти має деструктивний характер, так як призводить до розмивання меж системи освіти.

Ситуацію, що склалася в українській системі вищої освіти, можна охарактеризувати як досить суперечливу. З одного боку, в результаті ряду заходів, прийнятих на державному рівні, а також в результаті активної адаптаційної діяльності багатьох навчальних закладів всіх ступенів освіти намітилися і розвиваються позитивні тенденції. Формується нова законодавча база, поступово відбувається перерозподіл управлінських функцій, місцеві органи влади починають відігравати більш активну роль у розвитку всіх рівнів, з'являються нові типи навчальних закладів, виникають окремі елементи багатоканального фінансування. Прискорився процес оновлення змісту освіти.

Аналіз здійснення державного регулювання розвитку вищої освіти, свідчить про те, що їх використання ще не досить добре налагоджено:

- правове регулювання освіти відрізняється неповнотою і суперечливістю правових норм, єдиної і повноцінної системи правового регулювання освіти поки немає;

- немає однозначного уявлення про роль державного сектора в освіті, межі його чітко не окреслені та інституційні форми не розвинені;

- державна монополія в освіті реалізується слабо і з істотними вадами, процедури ліцензування, атестації та акредитації вимагають коригування, механізм же забезпечення якості освіти взагалі не витримує ніякої критики;

- при істотній потребі в державних інвестиціях у розвиток освіти досі не визначено однозначно їх смисловий зміст, механізм їх здійснення не розроблено, необхідна величина інвестиційних ресурсів не розрахована, не визначені навіть моделі розрахунку для розробки інвестиційних програм.

Проблеми фінансування державних і муніципальних вищих навчальних закладів залишаються невирішеними, в цілому їх фінансування здійснюється нижче мінімально необхідного рівня. Разом з цим умови прийому абітурієнтів в державні та муніципальні вищі навчальні заклади стають все більш «жорсткими». В результаті відбулося істотне скорочення державного сектора освіти. Одночасно з'явилася значна кількість недержавних вищих навчальних закладів, прийом абітурієнтів в які проводиться на більш «м'яких» в порівнянні з державними вищими навчальними закладами умовах (рис. 1).

Проблемою в системі освіти є велика кількість вищих навчальних закладів, які не спроможні здійснити певний освітній внесок у розвиток освіти країни. Ціллю незатребуваних вищих навчальних закладів є тільки випуск молодих спеціалістів з дипломами вищої освіти.

Значне розширення можливостей здійснення вищими навчальними закладами підприємницької діяльності, не супроводжується адекватним рівнем свободи і відповідальності за фінансово-господарські результати своєї діяльності.

Державні та недержавні вищі навчальні заклади розділені за таким важливим параметром, як фінансування з коштів державного бюджету.

Недержавні вищі навчальні заклади позбулися законодавчих підстав для отримання фінансування з цього джерела. Проблеми фінансування існуючої системи освіти, її доступності та якості не можуть бути вирішені для вищих навчальних закладів, що функціонують тільки в організаційно-правовій формі бюджетних організацій. Виникає потреба в інтенсифікації державного регулювання у сфері вищої освіти щодо реалізації перспективних моделей державних вищих навчальних закладів в організаційно-правових формах автономної установи та державної автономної некомерційної організації. Це дозволить вирішити проблему фінансування вищих навчальних закладів.

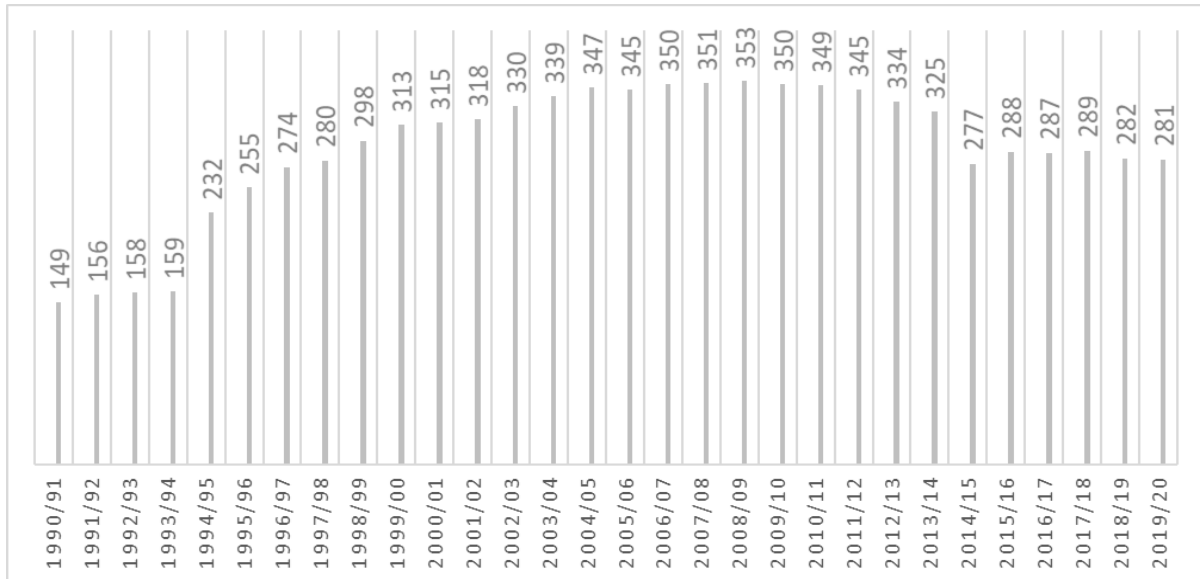

Рис. 1. Кількість закладів вищої освіти (університети, академії, інститути) в Україні у 1990-2020 рр.

Магістральним напрямком вирішення проблем розвитку вищої освіти, на наш погляд, є формування системи соціального партнерства держави, бізнесу та громадянського суспільства. Ефективний діалог між ними дозволить надати перебудові освіти загальнонародний характер, а бізнесу виступати не тільки в якості інвестора, а й учасника перетворень. При цьому об'єктом впливу держави і суспільства повинні бути як державний, так і недержавний сектори системи освіти.

З'ясовано, що умови, в яких взаємодіють ринки праці та освітніх послуг досить складні. Проведений аналіз показує, що крім економічних проблем, пов'язаних з питаннями вибору пріоритетних шляхів розвитку економіки, збільшення реальної заробітної плати населення, існують серйозні демографічні та соціально-екологічні проблеми. Всі ці проблеми збільшують ризик втрати рівня освітнього потенціалу України, що призводить до зниження рівня економічної безпеки країни. У цих умовах державне регулювання є найважливішим фактором стабілізації соціально-економічних процесів в країні.

Під час дослідження досвіду державного регулювання вищої освіти закордоном були розглянуті такі країни як США, Німеччина, Швеція та Канада. З'ясовано, що вища освіта є одним з найбільш важливих секторів сучасної держави. Поряд з особливостями, характерними для кожної країни, зміни в

державному регулюванні діяльності в галузі вищої освіти в умовах світового освітнього ринку мають яскраво виражені спільні риси: зростаючу роль державного управління та нових сучасних форм адміністративно-правового регулювання в галузі вищої освіти; законодавче закріплення таких адміністративних функцій, як прогнозування і планування, в управлінні вищою освітою; багатоканальне фінансування діяльності закладів вищої освіти; забезпечення єдності та послідовності освітніх програм та якості навчання через всі рівні вищої освіти; нормативне регулювання діяльності закладів вищої освіти.

Визначено, що ґрунтуючись на рекомендаціях Програми Організації економічного співробітництва та розвитку з бенчмаркінгу, національні уряди отримують можливість створювати, реалізовувати і постійно вдосконалювати проекти державної підтримки вищої освіти.

З'ясовано, що у світовій практиці державно-громадська парадигма знаходить відображення в основних напрямках реформування системи регулювання вищої освіти: подальше розширення автономії закладів освіти з одночасним підвищенням їх відповідальності за кінцеві результати діяльності; уточнення компетенцій, повноважень та відповідальності органів управління вищою освітою всіх рівнів та забезпечення їх ефективної взаємодії; перехід від розподільного і директивного до регулюючого державного впливу на вищу освіту; розвиток державно-громадських форм регулювання вищої освіти.

У третьому розділі – *«Удосконалення державного регулювання розвитку вищої освіти»* – обґрунтовано напрями удосконалення організаційно-економічного та фінансового механізмів державного регулювання розвитку вищої освіти; запропоновано модель державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти; визначені напрями удосконалення оцінки результативності державного регулювання системи освіти та перспективи його розвитку.

Для удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку вищої освіти запропоновані методологічні підходи до алгоритмізації моделі нормативного прогнозу, що обумовлено відсутністю моделі для прогнозування розвитку вищої освіти. Принаймні, використовувати в якості такої моделі, наприклад, моделі виробничих функцій або міжгалузевого балансу проблематично. Розрахунки так званого «залишкового фактора» сфери освіти в модифікаціях виробничих функцій, які здійснювалися раніше, в даний час представляються не продуктивними. Методологія моделі нормативного прогнозу освіти повинна ґрунтуватися на стратегії розвитку цієї сфери.

Пропонований методологічний підхід передбачає необхідність визначення характеру відповідності між кількісними пропорціями і показниками функціонування вищої освіти в структурному (за рівнями освіти) відношенні, з одного боку, і стратифікацією населення країни щодо креативних здібностей, з іншого. Штучно встановити подібну відповідність неможливо, вона складається об'єктивно. Однак умови для її повної реалізації можуть бути обмежені. Органам державної влади та місцевого самоврядування необхідно розрахувати середній рівень освіти (в кількості років навчання) для того, щоб

структура освіти, що складається на його основі, була досяжною в плані ресурсних обмежень.

Складання моделі нормативного прогнозу включає кілька послідовних процедур. Спочатку визначається середній рівень освіти в кількості років, а також задається діапазон відхилень в роках. Потім розраховуються процентні частки населення з тим чи іншим рівнем освіти. Відповідно до отриманими частками встановлюються нормативи чисельності учнів на різних рівнях. Таким чином можна отримати прогнозну нормативну чисельність учнів і прописати структурні пропорції. Так можна отримати перший базисний зріз прогнозу. Розроблена за таким алгоритмом загальна модель прогнозу освіти буде відрізнятися тим, що вона не буде екстраполювати сформовані тенденції в майбутнє, а дозволить передбачити принципово новий стан системи освіти.

Також важливим напрямом удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку вищої освіти є розробка програм за конкретними напрямами розвитку освіти. Програмування освіти має являти собою цілісну систему, в якій різні суб'єкти освіти розробляють різні за рівнями і типами програми.

Удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку вищої освіти запропоновано здійснити шляхом опрацювання моделі державної підтримки вищої освіти, заснованої на засобах фінансового забезпечення. Пропонований підхід гарантуватиме фінансове забезпечення реалізації основних функцій вищої освіти – навчання та наукових досліджень, а також правильно враховувати якісні характеристики освітніх послуг та результати наукової діяльності. Такий підхід відомий у міжнародній практиці державного регулювання національних систем вищої освіти як узгоджене фінансування на основі результатів діяльності.

Запропонована модель державної підтримки діяльності закладів вищої освіти, побудована на поєднанні основного (традиційного) механізму, що включає в себе фінансування трьох об'єктів: освітню діяльність; студентський контингент; наукову діяльність, а також механізму фінансування, що враховує результати функціонування вищих навчальних закладів (рис. 2). В якості обов'язкових вимог до даної моделі ми розглядаємо наступні положення: спадкоємність, простота в застосуванні, прозорість, об'єктивність і рівна доступність формованих на його основі джерел фінансування для всіх вищих навчальних закладів України.

Напрями удосконалення механізму державно-громадського регулювання вищою освітою запропоновано здійснити з використанням моделі державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти (див. табл. 2).

Модель державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти заснована на поєднанні лінійно-функціональних (традиційних) і програмно-цільових (матричних) організаційних структур. Вона забезпечує науково-методичний, інформаційно-комунікаційний супровід, а також іншу підтримку їх діяльності та взаємодію регіональних, муніципальних і громадських органів регулювання розвитку вищої освіти, участь у вирішенні проблем освіти різних зацікавлених суб'єктів. Організаційні структури моделі здійснюють соціально-педагогічний моніторинг, контроль, а також оцінку організаційно-педагогічних

умов управління, що забезпечують передумови успішного розвитку всіх асоційованих суб'єктів. Дана модель забезпечує досягнення цілей інтенсивного розвитку асоційованих суб'єктів системи освіти відповідно до програмно-цільового комплексу заходів, спрямованих на розвиток і якісне зростання.

Основне (гарантоване) фінансування		Додаткове фінансування	
Об'єкти фінансування	Критерії фінансування	Об'єкти фінансування	Критерії фінансування
Освітня діяльність	1. Чисельність учнів. 2. Рівні підготовки. 3. Освітні програми.	Результати діяльності	1. Співвідношення з/п випускників до середньої з/п по регіону. 2. Питома вага випускників, які працевлаштувалися в перший рік після закінчення вузу. 3. Число публікацій в розрахунку на професорсько-викладацький склад. 4. Обсяг зовнішнього фінансування наукових досліджень у розрахунку на професорсько-викладацький склад. 5. Питома вага іноземних студентів в загальній чисельності учнів.
Наукова діяльність	1. Чисельність професорсько викладацького складу з вченими ступенями. 2. Рівні підготовки 3. Освітні програми.		
Студентський контингент	1. Чисельність учнів. 2. Рівні підготовки.		
Загальний обсяг коштів державного фінансування			

Рис. 2. Модель державної підтримки вищої освіти, заснована на засобах фінансового забезпечення

Визначено, що державно-громадське регулювання розвитку вищої освіти сприяє підвищенню якості освіти, конкурентоспроможності суб'єктів-установ на ринку освітніх послуг, їх просуванню в регіональній системі безперервної освіти. Громадські органи управління освітою взаємодіють не тільки з місцевим органом управління освітою, а й з органами представницької та виконавчої влади, як в муніципальному формуванні, так і в регіоні, різними громадськими формуваннями, бізнес-спільнотою. Ця взаємодія забезпечує можливість впливати на освітню ситуацію в території, а через неї на процеси формування і регулювання якості освіти, усвідомлення необхідності організації управління, спрямованого на досягнення конкретних результатів у розвитку сфери освіти.

Освітня система навколо вищого навчального закладу стає основною складовою системи освіти, яка забезпечує цілісність, спадкоємність, безперервність, стійкість регулювання освіти; інтеграцію управлінських процесів на всіх його рівнях; формування єдиного інформаційно-комунікаційного середовища. Таке середовище є не тільки ефективним засобом регулювання якістю освіти, а й потенціалом розвитку вищої освіти.

Удосконалення інформаційно-комунікаційного середовища безпосередньо впливає на якість процесу управління та його результати, отже, і на зростання якості освіти. Таким чином розвиток державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти – це механізм, що забезпечує діалог освітніх установ з учнями та їх батьками, представниками цивільних інститутів, роботодавцями.

Таблиця 2.

Модель державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти

Процес державно-громадського управління вищою освітою	Складові	Зміст	Продуктивна взаємодія вищих навчальних закладів, органів державного управління, підприємств	
	Мета	Створення системи стійкої взаємодії вищих навчальних закладів, засновану на чіткому розподілі ролей, відповідальності, часток участі, з метою підготовки висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців		
	Завдання	Створення умов, що забезпечують безперервну освіту; структурно-функціональна інтеграція закладів вищої освіти і підприємств; Формування єдиного освітнього простору вищої школи у поєднанні з виробництвом і наукою; демократизація державного управління вищою освітою; залучення громадськості до вирішення проблем освіти		
	Принципи	Симбіозу і сепарабельності, діалогічності і емерджентності; адитивності і диференціації, кмітливості і добровільності;		
	Умови	Функціонування та розвиток єдиного інформаційно-освітнього середовища; використання проектно-цільового підходу до управління; організація системного моніторингу змін державно-громадських відносин в управлінні вищою освітою; розширення інтеграції вищих навчальних закладів з наукою, виробництвом, бізнес-структурами, місцевою громадою;		
	Етапи	Аналітико-прогностичний, програмно-цільовий, проектно-діяльнісний, корекційно-регулюючий, оціночно-інформаційний;		
	Методи	Державно-громадська експертиза, лобіювання, формування соціально-психологічних стереотипів, що регламентують поведінку людей по відношенню до вищої школи		
	Форми	Піар-акції, фандрайзингові кампанії, відкриті конкурси інноваційних проектів, громадські слухання;		
	Критерії	Розвиток навчально-матеріальної бази вищої освіти; підвищення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на міжнародному ринку освітніх послуг; підвищення якості підготовки майбутніх фахівців		

Запропоновано удосконалити оцінку результативності державного регулювання системи освіти, шляхом використання методології оцінки успішності, що заснована на уявленнях про «процесуальну» та «процедурну раціональність», використання в алгоритмах оцінювання тимчасового (позитивний, статистичний) та нормативного підходів та враховує такі групи параметрів як: інституційні аспекти; ринкові характеристики; фінансові параметри; динаміку загальних кількісних показників; змістовні і технологічні аспекти.

Визначено, що перспективними напрямками розвитку державного регулювання в галузі вищої освіти, мають стати: чітке визначення повноважень і відповідальності органів управління вищою освітою всіх рівнів і забезпечення

їх взаємодії; перехід від розпорядчого до регулюючого управління системою вищої освіти; розвиток державно-громадських форм регулювання вищої освіти; перехід до освітнього федералізму, що органічно поєднує в собі процес регіоналізації вищої освіти з виділенням в системі вищої освіти загальнонаціональних університетів і системоутворюючих закладів вищої освіти, підвищення рівня самостійності, комплексності освітнього розвитку; перетворення вищої освіти на дієвий фактор соціокультурного розвитку в та функціонування ринку вищої освіти.

Комплекс зазначених перспективних напрямів розвитку вищої освіти в сучасних умовах можливо реалізувати, враховуючи стратегічну значимість вищої освіти для держави та її національної безпеки, лише за допомогою механізмів державного регулювання, що діють на благо суспільства, та організаційно-управлінських умов діяльності закладів вищої освіти на освітньому ринку, в також відповідають загальнодержавним інтересам розвитку вищої освіти України.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі по-новому вирішено актуальне наукове та практичне завдання щодо розробки теоретичних засад та обґрунтування напрямків практичної реалізації державного регулювання розвитку вищої освіти, що дозволило сформулювати наступні теоретичні положення висновки і пропозиції:

1. Узагальнення науково-теоретичних підходів щодо державного регулювання вищої освіти дало змогу визначити його основні завдання, принципи, функції, методи та форми, а також визначити, що вища освіта є: процесом задоволення потреб особистості у поглибленні та розширенні освіти на базі середньої (повної) загальної, середньої освіти, а також мережею закладів вищої освіти та наукових організацій та об'єднанням юридичних осіб, громадських об'єднань, що здійснюють діяльність у галузі вищої освіти. Державне регулювання вищої освіти є системою адміністративно-правових організаційно-економічних, соціальних, громадських форм і методів впливу на суб'єкти освітніх процесів, яка створює умови для реалізації ними тих цілей і завдань, які одночасно відповідали б як стратегічним інтересам держави, так і безпосереднім інтересам самих цих суб'єктів.

2. Уточнення сутності, складових та змісту механізмів державного регулювання розвитку вищої освіти дозволило їх визначити в наступному порядку:

– правовий механізм розглядати як комплекс взаємопов'язаних юридичних засобів, що містить відповідні міжнародно-правові акти, законодавчі акти, нормативні акти, які видаються органами державного управління, що включають різноманітні укази, постанови, положення, інструкції, роз'яснення, додатки і доповнення до законодавчих актів, необхідні та достатні для державного впливу на розвиток вищої освіти;

– організаційно-економічний механізм державного регулювання розвитку вищої освіти включає такі складові, як інституційне забезпечення яке

представлено органами виконавчої влади, що здійснюють державне регулювання розвитку вищої освіти; формування кадрового та інформаційного забезпечення розвитку вищої освіти; сукупність таких економічних методів та засобів, як нормативне прогнозування, планування;

– фінансовий механізм – сукупність методів та засобів, що забезпечують фінансування діяльності закладів вищої освіти та спрямовані на залучення позабюджетних джерел фінансування; застосування державно-приватного партнерства в якості стратегічного фінансового ресурсу розвитку вищої освіти;

– соціальний механізм – використовує методи та засоби впливу на процес формування і розвитку соціальних процесів, що виникають як всередині системи вищої освіти, а також на регулювання взаємовідносин між учасниками освітнього процесу і ринком праці;

– механізм державно-громадського регулювання вищою освітою має інтегративну природу, що обумовлює розвиток варіативних форм соціального партнерства, освітніх кластерів, навчально-науково-інноваційних форсайт-структур, навчально-науково-виробничих комплексів; інноваційних організаційно-управлінських форм міжкорпоративної взаємодії вищих навчальних закладів.

3. Дослідження закордонного досвіду державного регулювання розвитку вищої освіти дало змогу з'ясувати, що сучасні науковці присвячують свої роботи не тільки виявленню ролі держави у функціонуванні національних систем вищої освіти в умовах ринкової економіки, а й інституційному оформленню державної підтримки вищих навчальних закладів, а також механізмам її реалізації. Слід зазначити, що в контексті державної підтримки, автори розглядають державу як «носія довгострокових інтересів суспільства». Національними урядами різних країн світу, на думку багатьох дослідників, використовуються дві основні моделі державної підтримки: атлантична і континентальна. Атлантична модель передбачає розвиток університетів в логіці економічної доцільності, а континентальна модель – в логіці державного замовлення і функції відтворення соціальної структури. Сьогодні відбувається зближення двох моделей державної підтримки, які історично визнавалися протилежними. Оптимальною для України є модель, яка побудована на балансі трьох складових: гарантованого фінансування, фінансування результатів, стимулювання досягнення цілей державної політики шляхом спрямування коштів на інновації плюс розвиток. Важливою особливістю рекомендованої моделі фінансування для України повинна стати її збалансованість.

4. Аналіз сучасного стану державного регулювання вищої освіти в Україні, дав змогу виявити ряд недоліків та протиріч. З'ясовано, що на державному рівні немає повного розуміння необхідних умов та механізмів формування ефективно функціонуючої вищої освіти, не вивчено вплив структурних інноваційних зрушень на соціальні процеси в суспільстві. Проблеми методології управління вищою освітою в умовах трансформації економіки нечасто входять у поле зору дослідників.

Визначено, що основним проблемами розвитку вищої освіти в Україні пов'язані з тим що: правове регулювання освіти відрізняється неповнотою і суперечливістю правових норм, єдиної і повноцінної системи правового

регулювання освіти поки немає; немає однозначного уявлення про роль державного сектора в освіті, межі його чітко не окреслені та інституційні форми не розвинені; державна монополія в освіті реалізується слабо і з істотними вадами, процедури ліцензування, атестації та акредитації вимагають коригування, механізм же забезпечення якості освіти взагалі не витримує ніякої критики; при істотній потребі в державних інвестиціях у розвиток освіти досі не визначено однозначно їх смисловий зміст, механізм їх здійснення не розроблено, необхідна величина інвестиційних ресурсів не розрахована, не визначені навіть моделі розрахунку для розробки інвестиційних програм.

5. Обґрунтовано напрями удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку вищої освіти шляхом використання моделі нормативного прогнозу. Дана модель відрізняється тим, що вона не буде екстраполювати сформовані тенденції в майбутнє, а дозволить передбачити принципово новий стан системи освіти. Також важливим напрямом удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку вищої освіти є розробка програм за конкретними напрямами розвитку освіти. Програмування освіти має являти собою цілісну систему, в якій різні суб'єкти освіти розробляють різні за рівнями і типами програми.

Удосконалення фінансового механізму державного регулювання розвитку вищої освіти запропоновано здійснити шляхом опрацювання моделі державної підтримки вищої освіти, заснованої на засобах фінансового забезпечення, що включають в себе фінансування трьох об'єктів: освітню діяльність; студентський контингент; наукову діяльність, а також механізму фінансування, що враховує результати функціонування вищих навчальних закладів.

6. Запропоновано модель державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти, яка заснована на поєднанні лінійно-функціональних (традиційних) і програмно-цільових (матричних) організаційних структур. Вона забезпечує науково-методичний, інформаційно-комунікаційний супровід, а також іншу підтримку їх діяльності та взаємодію регіональних, муніципальних і громадських органів регулювання розвитку вищої освіти, участь у вирішенні проблем освіти різних зацікавлених суб'єктів. Модель діє на основі загальнометодологічних та педагогічних принципів, включає цілі, завдання, умови, етапи, форми, методи, критерії, враховує стратегічні цілі і тактичні завдання управління вищими навчальними закладами, адекватні сучасним реаліям.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Серкова Н.А. Напрями удосконалення державного управління у сфері освіти на регіональному рівні. *Теорія та практика державного управління*. 2019. №4(67).С. 136-142.

2. Серкова Н.А. Проблеми співвідношення державного та ринкового регулювання вищої освіти. *Державне будівництво*. 2019. №2. URL: <http://db.journal.kharkiv.ua/index.php/db/article/view/72/67>

3. Серкова Н.А. Особливості державного управління системами вищої освіти в європейських країнах. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. №3(9). С. 298-305.

4. Серкова Н.А. Удосконалення державного управління вищою освітою в умовах розвитку ринку освітніх послуг. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2020. № 2. С. 134-139.

5. Серкова Н. А. Основні моделі участі держави у розвитку вищої освіти // *Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека"*. 2020. №7. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15978523876265.pdf>

6. Sierkova N. Reasons for state participation in the development of higher education // *International scientific journal "Internauka"*. 2020. №12. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15978518556596.pdf>

Матеріали конференцій:

7. Серкова Н.А., Ульяновченко Ю.О. Необхідність державного регулювання системи підготовки фахівців з вищою професійною освітою. *Публічне управління XXI століття: портал можливостей: Збірник тез XX Міжнар. наук. конгресу*. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2020. С. 183-186.

8. Серкова Н.А., Ульяновченко Ю.О. Пряма і непряма участь держави у розвитку освітньої системи України. *Формування ефективних механізмів управління в умовах трансформації соціально-економічних систем: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. С. 81-82.

9. Серкова Н.А. Державне регулювання ринку освітніх послуг системи вищої професійної освіти. *Публічне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи для аспірантів та докторантів: матеріали XI наукової Інтернет-конференції за міжнародною участю*. Одеса 29 травня 2020 р. С. 223-224.

АНОТАЦІЯ

Серкова Н.А. Механізми державного регулювання розвитку вищої освіти в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2020.

Дисертація присвячена науково-теоретичному обґрунтуванню та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання розвитку вищої освіти. Узагальнено науково-теоретичні підходи щодо державного регулювання вищої освіти. Уточнено сутність, складові та зміст механізмів державного регулювання розвитку вищої освіти. Виявлено проблеми та суперечності державного регулювання розвитку вищої освіти України та опрацьовано пропозиції щодо їх вдосконалення. Проаналізовано фактори, що впливають на процес взаємодії системи освіти та ринку праці. Досліджено зарубіжний досвід державного регулювання розвитку вищої освіти та надано пропозиції в контексті його застосування в Україні. Обґрунтовано

напрями удосконалення організаційно-економічного та фінансового механізмів державного регулювання розвитку вищої освіти. Запропоновано модель державно-громадського регулювання розвитку вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, освітня політика, державне регулювання, механізми державного регулювання.

АННОТАЦИЯ

Серкова Н.А. Механизмы государственного регулирования развития высшего образования в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Национальный университет гражданской защиты Украины. – Харьков, 2020.

Обобщены научно-теоретические подходы к государственному регулированию высшего образования, что позволило определить его основные задачи, принципы, функции, методы и формы. Уточнена сущность, составляющие и содержание механизмов государственного регулирования развития высшего образования.

Исследование зарубежного опыта государственного регулирования развития высшего образования позволило выяснить, что современные ученые посвящают свои работы не только выявлению роли государства в функционировании национальных систем высшего образования в условиях рыночной экономики, но и институциональному оформлению государственной поддержки высших учебных заведений, а также механизмам ее реализации.

Анализ современного состояния государственного регулирования высшего образования в Украине, позволил выявить ряд недостатков и противоречий. Выяснено, что на государственном уровне нет полного понимания необходимых условий и механизмов формирования эффективно функционирующей высшего образования, не изучено влияние инновационных структурных сдвигов на социальные процессы в обществе. Проблемы методологии управления высшим образованием в условиях трансформации экономики нечасто входят в поле зрения исследователей.

Обоснованы направления совершенствования организационно-экономического механизма государственного регулирования развития высшего образования путем использования модели нормативного прогноза и программирования.

Совершенствование финансового механизма государственного регулирования развития высшего образования предложено осуществить путем обработки модели государственной поддержки высшего образования, основанной на средствах финансового обеспечения, включающих в себя финансирование трех объектов: образовательную деятельность; студенческий контингент; научную деятельность, а также механизма финансирования, учитывает результаты функционирования высших учебных заведений.

Предложена модель государственно-общественного регулирования развития высшего образования, которая основана на сочетании линейно-

функциональных (традиционных) и программно-целевых (матричных) организационных структур. Она обеспечивает научно-методическое, информационно-коммуникационное сопровождение, а также иную поддержку их деятельности и взаимодействие региональных, муниципальных и общественных органов регулирования развития высшего образования, участие в решении проблем образования различных заинтересованных субъектов. Модель действует на основе общих принципов, включает цели, задачи, условия, этапы, формы, методы, критерии, учитывает стратегические цели и тактические задачи управления высшими учебными заведениями, адекватные современным реалиям.

Ключевые слова: высшее образование, образовательная политика, государственное регулирование, механизмы государственного регулирования.

ANNOTATION

Sierkova N. A. Mechanisms of state regulation of the development of higher education in Ukraine. - Manuscript.

The dissertation for scientific degree of candidate of science of public administration degree 25.00.02 - state mechanisms. - National University of Civil Protection of Ukraine. - Kharkov, 2020.

The dissertation is devoted to scientific and theoretical substantiation and development of practical recommendations for improving the mechanisms of state regulation of the development of Higher Education. Scientific and theoretical approaches to state regulation of higher education are summarized. The essence, components and content of mechanisms of state regulation of the development of higher education are clarified. Problems and contradictions of state regulation of the development of higher education in Ukraine are identified and proposals for their improvement are worked out. The factors influencing the process of interaction between the education system and the labor market are analyzed. The article examines the foreign experience of state regulation of the development of higher education and provides suggestions in the context of its application in Ukraine. The directions of improving the organizational, economic and financial mechanisms of state regulation of the development of higher education are substantiated. A model of state and public regulation of the development of higher education is proposed.

Key words: higher education, educational policy, state regulation, mechanisms of state regulation.

Відповідальний за випуск *Ульянченко Юрій Олександрович*
Підписано до друку 20.09.2020 р.
Формат 60x84 1/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета
в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12,

тел. (057) 717-28-80.